

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Životní podmínky obyvatel SVL: tematicko-průřezový výzkum

Osobní názory, životní spokojenost

Kolektiv výzkumného oddělení ASZ
prosinec, 2020

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Obsah

Seznam tabulek	3
Seznam grafů.....	3
Seznam zkratk	3
1 Úvod	4
2 Metodologické aspekty výzkumného šetření	5
3 Základní sociodemografické charakteristiky výzkumného vzorku	7
4 Zkoumání subjektivně vnímané životní spokojenosti.....	9
4.1 Subjektivně vnímaná životní spokojenost.....	9
5 Životní spokojenost, osobní názory.....	10
5.1 Subjektivně hodnocená spokojenost s vybranými oblastmi života.....	10
5.2 Výsledky výzkumů.....	10
5.3 Subjektivně vnímaná míra vlastního sociálního vyloučení	12
5.4 Zkušenost s vybranými institucemi v ČR	13
5.5 Zkušenost obyvatel SVL s vybranými institucemi	13
6 Souvislost mezi sociálním vyloučením, spokojeností a zkušeností s institucemi	14
7 Závěr	15
8 Limity výzkumu a diskuse	16
9 Zdroje a literatura	17

Seznam tabulek

- Tab. 1: Plánované počty dotazníků pro kombinaci kvótních znaků
- Tab. 2: Sesbírané dotazníky pro kombinaci kvótních znaků – počty
- Tab. 3: Základní sociodemografické charakteristiky vzorku SVL-SILC
- Tab. 4: Spokojenost s vybranými oblastmi života (průměrné hodnocení)
- Tab. 5: Spokojenost s vybranými oblastmi života (průměr hodnocení)
- Tab. 6: Korelace (souvislost) mezi vnímaným sociálním vyloučením a spokojeností a zkušeností s institucemi

Seznam grafů

- Graf 1: Spokojenost se životem a prací v ČR v r. 2017
- Graf 2: Spokojenost s vybranými oblastmi života (v %)
- Graf 3: Spokojenost ve vybraných oblastech v ČR (2018) a v SVL
- Graf 4: Vnímaná míra vlastního sociálního vyloučení (v %)
- Graf 5: Důvěra v instituce v ČR v r. 2017
- Graf 6: Zkušenost s institucemi (v %)

Seznam zkratk

- ASZ – Agentura (odbor) pro sociální začleňování
- ČR – Česká republika
- ČSÚ – Český statistický úřad
- PAPI – výzkumná metoda (Pen-And-Paper-Interviewing)
- PČR – Policie České republiky
- SILC – výzkumný program: European Union Statistics on Income and Living Conditions
- SVL – sociálně vyloučená lokalita
- SWB – subjektivní životní spokojenost (subjective well-being)

1 Úvod

Podle **Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR** existovalo v roce 2015 na území Česka 606 sociálně vyloučených lokalit (SVL) v 297 obcích a počet jejich obyvatel byl odhadnut na 95000 až 115000 (Čada, 2015). Daná analýza sice poskytla potřebný vhled do základních životních podmínek těchto obyvatel, ovšem pouze za cenu odhadů. Přesnější a komplexnější popis životních podmínek obyvatel SVL má zcela pochopitelně značnou akademickou hodnotu, je ovšem také naprosto klíčový pro realizaci evidence-based politik sociálního začleňování. Odbor pro sociální začleňování (Agentura) Ministerstva pro místní rozvoj proto zorganizoval v roce 2020 první výzkumné šetření, které se napříč republikou snažilo zachytit právě tuto realitu s důrazem na zaznamenání zkušeností samotných obyvatel SVL.

Předkládaný tematicko-průřezový výzkum využívá především data z tohoto šetření a svou pozornost zaměřuje na problematiku **osobních názorů a životní spokojenosti obyvatel SVL**.

Výzkum byl realizován jako součást projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/0000605 financovaného z Operačního programu zaměstnanost.

2 Metodologické aspekty výzkumného šetření

K zachycení životních podmínek obyvatel SVL byl využit dotazník výzkumného šetření EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions), které je realizováno jednou ročně napříč státy Evropské unie. V Česku je toto šetření známé pod názvem *Životní podmínky* a jeho realizaci zajišťuje Český statistický úřad (ČSÚ). Základním účelem šetření „je získávat reprezentativní údaje o příjmovém rozdělení jednotlivých typů domácností, údaje o způsobu, kvalitě a finanční náročnosti bydlení, vybavenosti domácností předměty dlouhodobého užívání a o pracovních, hmotných a zdravotních podmínkách dospělých osob žijících v domácnostech“ (Český statistický úřad, nedatováno).¹ Využití tohoto dotazníku jednak přineslo komplexní přehled o životních podmínkách domácností SVL, jednak – byť s určitými omezeními – umožňuje výsledky ze SVL komparovat s celkovou situací v Česku.²

Základní populaci Agenturou organizovaného šetření (tzv. SVL-SILC) tvořili obyvatelé SVL starší 15 let. Soupis všech SVL v Česku vycházel z mapování Sdružení místních samospráv z přelomu let 2018 a 2019, kdy byl sdružením aktualizován již zmíněný seznam SVL z roku 2015 (Čada, 2015). Jelikož sestavení výzkumného vzorku bylo z praktických a finančních důvodů možné zajistit výhradně kvótním výběrem (srvn. Toušek et al., 2018, s. 32–33), ve spolupráci s ČSÚ bylo získáno rozložení sociodemografických charakteristik obyvatel těchto lokalit (pohlaví, věk a velikost obce z hlediska počtu obyvatel) ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Na základě rozložení těchto charakteristik pak byly pro tazatele stanoveny tzv. vázané kvóty. (Nešpor et al., 2018) Celkově mělo být sesbíráno 1000 dotazníků a počty dotazníků pro kombinaci kvótních znaků nabízí Tabulka 1.

¹ Dotazník ovšem nebyl přejat zcela doslovně – určité otázky byly vypuštěny pro svoji přílišnou detailnost, zato jiné otázky byly přidány pro svou výzkumnou a politickou relevanci (například otázky na migraci apod.).

² Ačkoli je šetření *Životní podmínky* považována za reprezentativní a jeho poslední vlny se účastnilo bezmála 9 000 domácností, je potřeba upozornit, že je reprezentativní jen vůči základní populaci tvořené domácnostmi ve standardních bytech. Celková populace ze SVL je ve výsledném výzkumném vzorku zastoupena jen částečně, a to pro odlišné (nestandardní) bytové podmínky.

Tabulka 1 – Plánované počty dotazníků pro kombinaci kvótních znaků

	Obce do 5000 obyv.		Obce 5001–50000 obyv.		Obce nad 50001 obyv.	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
15–19 let	6	6	18	17	19	19
20–29 let	11	11	37	36	51	48
30–44 let	17	18	58	58	72	68
45–59 let	15	15	47	46	62	58
60+ let	11	15	29	40	39	53
Celkem	125		386		489	
CELKEM	1000					

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

Dotazníkové šetření formou PAPI (Pen-And-Paper-Interviewing) probíhalo šest měsíců, konkrétně od 7. března do 20. srpna 2020, a bylo zajištěno tazatelskou sítí agentury Inbox CZ, s.r.o.³ Tazatelskou sítí tvořilo 341 tazatelů, přičemž 41 z nich patřilo do kmenového týmu a 300 z nich tvořili nasmlouvaní terénní pracovníci působící v SVL. První skupina sesbírala 369 dotazníků (response rate 40 %), druhá skupina 750 dotazníků (response rate 65 %). Průměrná délka jednoho dotazování se ustálila na 50 minutách. Celkem bylo v 53 obcích osmi krajů sesbíráno 1119 dotazníků, jejichž počty pro jednotlivé kombinace kvótních znaků prezentuje Tabulka 2.

Tabulka 2 – Sesbírané dotazníky pro kombinaci kvótních znaků – počty

	Obce do 5000 obyv.		Obce 5001–50000 obyv.		Obce nad 50001 obyv.	
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
15–19 let	6	2	7	8	25	26
20–29 let	9	21	24	38	40	77
30–44 let	37	44	62	88	57	107
45–59 let	9	10	58	81	58	83
60+ let	8	10	21	21	40	42
Celkem	156		408		555	
CELKEM	1119					

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

Jelikož se nepodařilo zcela naplnit všechny kombinace kvótních znaků, a naopak některé kombinace kvótních znaků byly počty dotazníků nadreprezentovány, bylo nutné využít vážení (ve variantě raking), aby struktura kvótních znaků výzkumného vzorku odpovídala rozložení v základní populaci.⁴

³ Sběr dat poznamenala pandemie COVID-19 a s ní spojený nouzový stav. O roli této události na kvalitu dat a potažmo i získané výsledky lze spíše spekulovat.

⁴ Z důvodů využití kvótního výběru (a s ním spojené výběrové chyby) a následného vážení jsou prezentované výsledky zaokrouhlovány.

3 Základní sociodemografické charakteristiky výzkumného vzorku

Základní sociodemografické charakteristiky výzkumného vzorku SVL-SILC prezentuje **Tabulka 3**.

Tabulka 3 – Základní sociodemografické charakteristiky vzorku SVL-SILC

		% nebo Ø	N
Pohlaví	Muž	49	551
	Žena	51	568
Věk	Ø	42	1119
Věk	15–29	28	312
	30–44	29	326
	45–59	24	272
	60+	19	208
Země narození	ČR	87	968
	Slovensko	12	130
	Jiné	2	18
Státní příslušnost	ČR	94	1043
	Slovensko a jiná	5	52
	Vícenásobné občanství	2	20
Etnicita	Česká	45	500
	Slovenská	3	37
	Romská	35	388
	Česká a romská	11	119
	Slovenská a romská	5	61
	Jiná	1	6
Vzdělání	ZŠ (a nedokončené)	41	456
	SŠ (bez a s maturitou)	57	635
	Vyšší než SŠ	2	25
Socioekonomický status	Student	8	84
	Nezaměstnaný	16	176
	Zaměstnaný, OSVČ	43	474
	Mateřská a rodičovská	8	87
	Důchod (starobní, invalidní)	22	241
	Jiný	3	36
Velikost obce	do 5.000 obyv.	13	141
	5.001–50.000 obyv.	39	432
	50.001+ obyv.	49	546
Druh domu	Samostatně stojící rodinný dům	7	74
	Dvojdomek, řadový dům	4	44
	Bytový dům s méně než 10 byty	29	320
	Bytový dům s 10 a více byty	42	466
	Ubytovna	17	194
	Jiný než obytný prostor	1	7
	Rekreační objekty	1	11
Právní forma užívání bytu	Byt ve vlastním domě	7	76
	Byt v osobním vlastnictví	9	106
	Družstevní byt	6	70
	Nájem	40	446
	Podnájem	26	288
	Bydlení u známých, příbuzných	10	107
	Jiná	2	25
Členů domácnosti	Ø	2,6	1119
Členů domácnosti	1	25	279
	2	33	370
	3–5	37	417
	5+	5	53

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování (SVL-SILC)

Prezentované údaje je možné srovnat s údaji šetření BRIZOLIT zaměřené rovněž na obyvatele SVL starší 15 let, které proběhlo v roce 2016. (Toušek et al., 2018) Z porovnání vyplývá, že výzkumné vzorky se liší přinejmenším v těchto ohledech: ve vzorku SVL-SILC je početnější skupina vzdělanějších osob (menší podíl respondentů se ZŠ či nedokončenou ZŠ); respondenti SVL-SILC pocházeli z méně početnějších domácností (zatímco v SVL-SILC bylo respondentů z pěti a vícečlenných domácností 11 %, takových respondentů bylo dle BRIZOLIT 27 %); respondenti BRIZOLIT byli častěji nezaměstnaní (25 % vs. 16 %); mezi respondenty SVL-SILC bylo více Romů a měli nižší náklady na bydlení. Výčet těchto rozdílů by mohl pokračovat, jeho smyslem je však především upozornit, že přímé srovnávání výsledků mezi jednotlivými šetřeními může být výrazně ovlivněno sociodemografickými rozdíly v pozadí a že je na tomto poli potřeba dalších šetření, které mohou ustavit jasnější obraz o charakteristikách populace obývajících SVL.

4 Zkoumání subjektivně vnímané životní spokojenosti

Pojmem sociální vyloučení rozumíme proces exkluze lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních (sociální, prostorové, ekonomické či symbolické). Sociálně vyloučení se nacházejí v situaci, kdy mají sníženou míru přístupu ke zdrojům běžně dostupným většině obyvatel. Zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli, kteří sociálně vyloučení nejsou, snižují se též možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování (ASZ, nedatováno definice sociálního vyloučení). **Lze sociální vyloučení spojovat s osobní ne/spokojeností?** Odráží se ztížený přístup ke zdrojům i v subjektivním hodnocení spokojenosti se zaměstnáním, bydlením, finanční situací, množstvím volného času, či osobními vztahy? **Existuje u obyvatel SVL specifické vnímání subjektivní životní spokojenosti?** Tento text, vzhledem k šíři studované oblasti, na výše uvedené otázky vyčerpávajícím způsobem neodpoví, může však nastínit cestu k dalším výzkumům a hypotézám v oblasti zkoumání fenoménu sociálního vyloučení.

4.1 Subjektivně vnímaná životní spokojenost

Téma **životní spokojenosti**, jinak také blahobytu, pohody či pocitu štěstí, zkoumané prostřednictvím subjektivně popsané osobní zkušenosti, je v odborné literatuře zastoupeno, mimo jiné tzv. konceptem **SWB (subjective well-being)**⁵. Při získávání dat pro tento typ výzkumu je to sám respondent, který obvykle v dotazníku stanoví míru spokojenosti s vlastním životem v dané situaci. Uvedené hodnoty subjektivně vnímané zkušenosti mohou být **ovlivněny mnoha různými faktory**. Mezi ně patří především míra **uspokojení základních lidských potřeb** respondenta (např. jídlo a bydlení), jeho **ekonomická situace** (výše příjmů), nebo **šíře jeho sociálního kapitálu**. Vliv může mít také příslušnost k určitému „kulturnímu okruhu“, přičemž více než na ekonomické situaci záleží na tom, jestli lidé v daném kulturním okruhu žijí v souladu se svými ideály. Určitou roli mohou hrát i temperament a osobnostní charakteristiky respondenta, může záležet i na momentálním emočním rozpoložení a dalších faktorech (na denní době, na dnu v týdnu nebo třeba na počasí).

Subjektivní vnímání životní spokojenosti se, jak je uvedeno výše, **v různých kulturních a sociálních okruzích liší**, a to i na základě specifických hodnotových měřítek. Lidé při posuzování (kvality) vlastního života srovnávají se standardy (měřítky „správného“ života) právě v jejich společnosti.

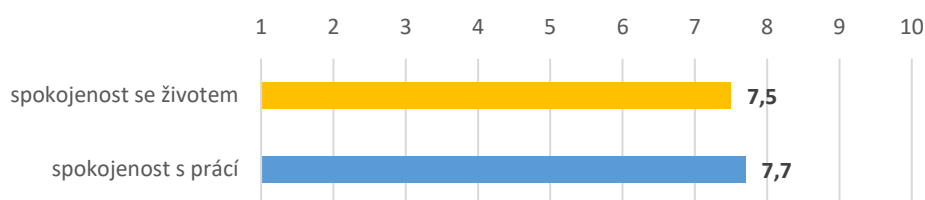
⁵ Průkopníkem výzkumů SWB byl psycholog E. Diener. V souvislosti se zde předkládanými výsledky z výzkumu v SVL Diener vyslovil hypotézu, zdali nízká SWB nepřispívá spíše k řešení vlastních problémů a odklonu od problémů celospolečenských (Diener, Oishi, Tay 2018).

5 Životní spokojenost, osobní názory

5.1 Subjektivně hodnocená spokojenost s vybranými oblastmi života

Z výzkumů spokojenosti s vybranými aspekty života provedených v Česku v posledních desetiletích je zde vhodné pro kontext zmínit publikaci **Hodnoty a postoje v České republice 1991 – 2017** (Rabušic, Chromková Manea, 2018). Tato publikace vychází z dat dotazníkového šetření European Values Study (EVS). Ze zkoumaných tematických okruhů je z hlediska vzájemné kompatibility získaných dat s daty ze SVL možné upozornit na **spokojenost obyvatel ČR se svým životem a prací**. V daném kontextu zkušeností respondentů s vybranými institucemi, je pro srovnání možné uvést také výsledky výzkumu realizovaného na populaci ČR (Rabušic, Chromková Manea 2018). Rabušic a Chromková Manea (2018) zkoumali spokojenost obyvatel ČR se životem a prací na škále „1 – nespokojen/a“ až „10 – spokojen/a“.⁶ Graf 1 (níže) ukazuje, že je míra spokojenosti s životem i prací u běžné populace vnímána velmi pozitivně a v obou případech se přibližuje hodnotě 8.

Graf 1 – Spokojenost se životem a prací v ČR v r. 2017

Zdroj: Rabušic, Chromková Manea (2018)

5.2 Výsledky výzkumů

V dotazníkovém šetření provedeném v SVL (viz Tabulka 4) hodnotili respondenti **spokojenost s vybranými oblastmi svého života** na škále 1 až 10 – čím vyšší průměrné hodnocení daná oblast měla, tím byli více spokojeni (hodnota 1 znamenala velmi nespokojený, hodnota 10 velmi spokojený). Nejlépe byla hodnocena spokojenost se současným zaměstnáním (průměr 6,8). Následovala spokojenost s osobními vztahy (průměr 6,7) a spokojenost se současným životem (průměr 6,6). Nižší míru spokojenosti respondenti vyjádřili v souvislosti s množstvím času, který mají na to, co je baví (průměr 6,4) a se současným bydlením (průměr 6,3). Nejhorše hodnocená byla spokojenost respondentů s finanční situací domácnosti (průměr 5,7).

Tabulka 4 – Spokojenost s vybranými oblastmi života (průměr hodnocení)

současné zaměstnání	osobní vztahy	současný život	množství volného času	současné bydlení	finanční situace domácnosti
6,8	6,7	6,6	6,4	6,3	5,7

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

V Tabulce 5 jsou uvedena průměrná hodnocení spokojenosti s vybranými oblastmi života (na škále 1 – nespokojen/a až 10 – spokojen/a) v souvislosti s velikostí obce, věkem a pohlavím respondentů ze SVL. Spokojenost s finanční situací stoupá spolu s velikostí obce, spokojenost

⁶ Přesné znění otázky: *Když vezmete v úvahu všechny okolnosti, jak jste nyní spokojen/a se svou prací? (resp. životem).*

s bydlením pak s věkem. Spokojenost se zaměstnáním naopak klesá spolu s velikostí obce, stejně jako klesá spokojenost s životem s rostoucím věkem obyvatel SVL.

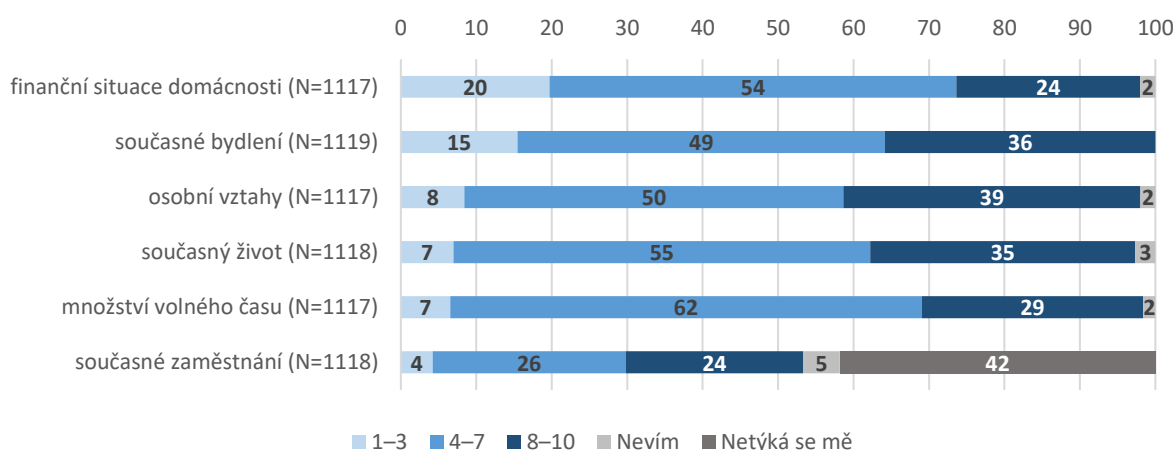
Tabulka 5 – Spokojenost s vybranými oblastmi života (průměr hodnocení)

		současné zaměstnání	osobní vztahy	současný život	množství volného času	současné bydlení	finanční situace domácnosti
Velikost obce (N obyv.)	do 5.000 (vč.)	6,9	7	6,3	6,7	6,1	5,2
	5.001–50.000	6,8	6,6	6,5	6	6,1	5,5
	50.001 a více	6,7	6,7	6,8	6,6	6,5	5,9
Věk	15–29 let	6,6	6,9	7	6,6	6	5,6
	30–44 let	6,7	6,5	6,6	6	6,1	5,7
	45–59 let	6,8	6,3	6,5	6,2	6,5	5,9
	60+ let	7,3	7,2	6,3	6,8	6,8	5,2
Pohlaví	Muž	6,7	6,5	6,7	6,3	6,1	5,8
	Žena	7	6,9	6,3	6,4	6,5	5,5

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

Graf 2 prezentuje procentuální distribuci hodnocení jednotlivých oblastí života prostřednictvím tří (resp. čtyř) kategorií. Tyto kategorie už nevyjadřují jednotlivé body škály, ale zvolené intervaly (kupříkladu první kategorie reprezentuje interval mezi prvním a třetím bodem škály). Orientace škály zůstala zachována – vyšší hodnoty škály indikují vyšší spokojenost. Ve všech sledovaných oblastech převažuje pozitivnější hodnocení nad negativnějším hodnocení (porovnání intervalů 8–10 a 1–3). Negativní interval škály byl nejvíce zastoupen v hodnocení finanční situace domácnosti (20 %) a dále při hodnocení současného bydlení (15 %). S osobními vztahy bylo spíše nespokojeno 8 % respondentů, se současným životem 7 % respondentů a s množstvím volného času rovněž 7 % respondentů. Pozitivní interval škály byl nejvíce zastoupen v hodnocení osobních vztahů (39 %) a při hodnocení současného bydlení (36 %) a současného života (35 %). V případě množství volného času bylo spíše spokojeno 29 % respondentů a s finanční situací domácnosti 24 % respondentů. Specifický případ představuje hodnocení současného zaměstnání – 42 % respondentů se v této věci nevyjádřilo, resp. označilo možnost, že se jich dané záležitosti (momentálně) netýkají. Z těch respondentů, kterých se daná položka týkala, projevila 4 % respondentů (z celku) spíše negativní hodnocení a 24 % (z celku) spíše pozitivní hodnocení.

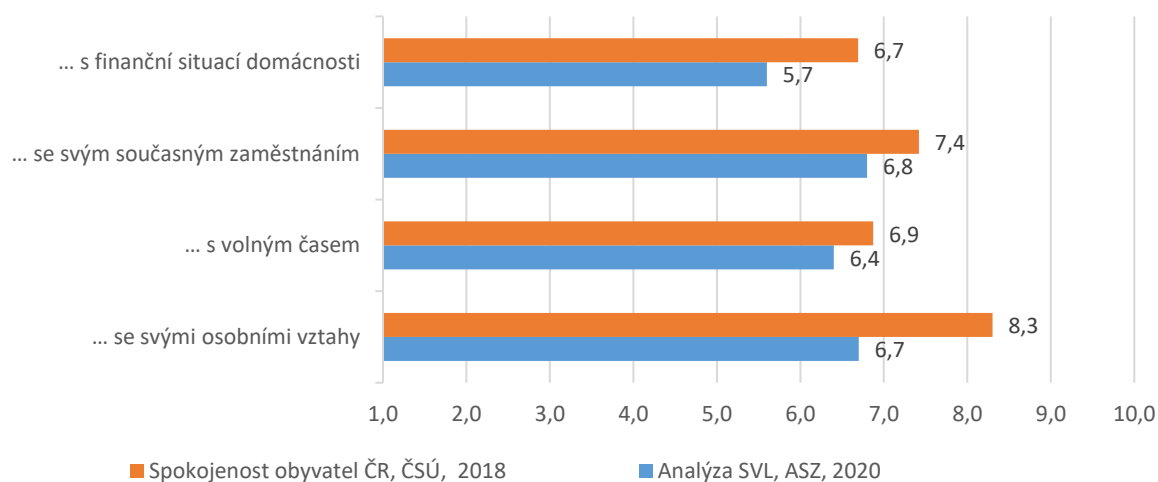
Graf 2 – Spokojenost s vybranými oblastmi života (v %)

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

Měření subjektivně deklarované životní spokojenosti na desetibodové škále je prováděno také v rámci pravidelného šetření Životních podmínek (EU-SILC). Výsledky u čtyř významově shodných kategorií za rok 2018 zobrazuje Graf 3. Obyvatelé SVL všechny prezentované oblasti života hodnotili z hlediska spokojenosti hůře, než tomu bylo v obecné populaci Česka. (ČSÚ 2018)

Graf 3 – Spokojenost ve vybraných oblastech v ČR (2018) a v SVL

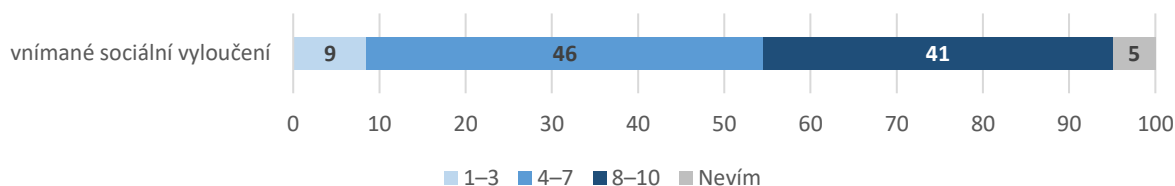

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování, ČSÚ

5.3 Subjektivně vnímaná míra vlastního sociálního vyloučení

V provedeném dotazníkovém šetření zaměřeném na obyvatele SVL byla na škále 1–10 dotazována také **subjektivně vnímaná míra vlastního sociálního vyloučení** (hodnota „1“ znamenala „jsem velmi vyloučený“ a hodnota „10“ významově pokrývala odpověď „nejsem vůbec vyloučený“). Přesné znění otázky bylo: „Celkově vzato, do jaké míry byste řekl/a, že jste či nejste vyloučen/a ze společnosti? Průměrné hodnocení této otázky bylo 6,7, medián byl 7. Procentuální četnost odpovědí kategorizovaných do intervalů zobrazuje Graf 4. V intervalu škály 1–3 odpovídalo 9 % respondentů, v středovém intervalu 4–7 46 % respondentů a v intervalu 8–10 41 % respondentů. Z hlediska krajních pólů tedy jednoznačně převažovali respondenti, kteří se necítí být ze společnosti vyloučení.

Graf 4 – Vnímaná míra vlastního sociálního vyloučení (v %)

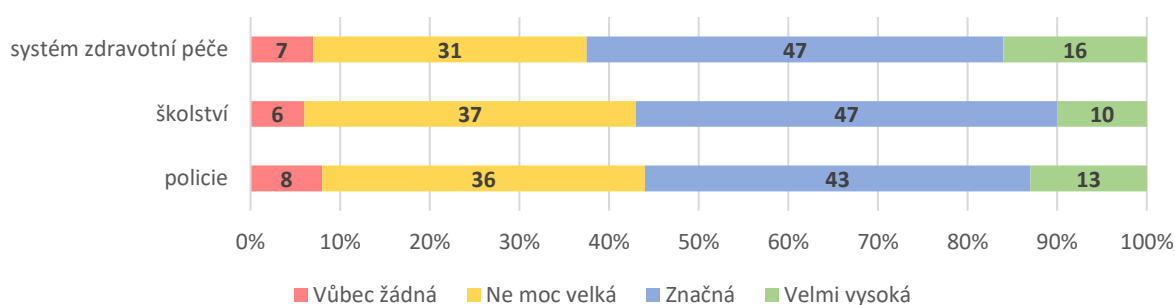
Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

Vnímaná míra sociálního vyloučení byla porovnáována rovněž dle pohlaví, věku a velikosti obce. Ze statistického pohledu vyšly sice některé rozdíly jako statisticky signifikantní, nicméně z hlediska věcné významnosti se jednalo o rozdíly zcela zanedbatelné (nejvyšší rozdíl na 10bodové škále vyšel ve výši tří desetín).

5.4 Zkušenost s vybranými institucemi v ČR

Již zmiňovaný **výzkum hodnot a postojů obyvatel ČR** (Rabušic, Chromková Manea, 2018), se rovněž zabývá mírou důvěry respondentů v některé instituce. Na čtyřbodové škále, podobně jako výzkum v SVL, byla měřena důvěra respondentů v policii, školství a zdravotní systém. Otázkám „*Jaká je Vaše důvěra v policii (ve školství, v systém zdravotní péče)*“, byla přiřazena škála „*velmi vysoká, značná, ne moc velká a vůbec žádná*“. Data k důvěře v policii, školství a systém zdravotní péče prezentuje Graf 5 (níže).

Graf 5 – Důvěra v instituce v ČR v r. 2017

Zdroj: Rabušic, Chromková Manea (2018)

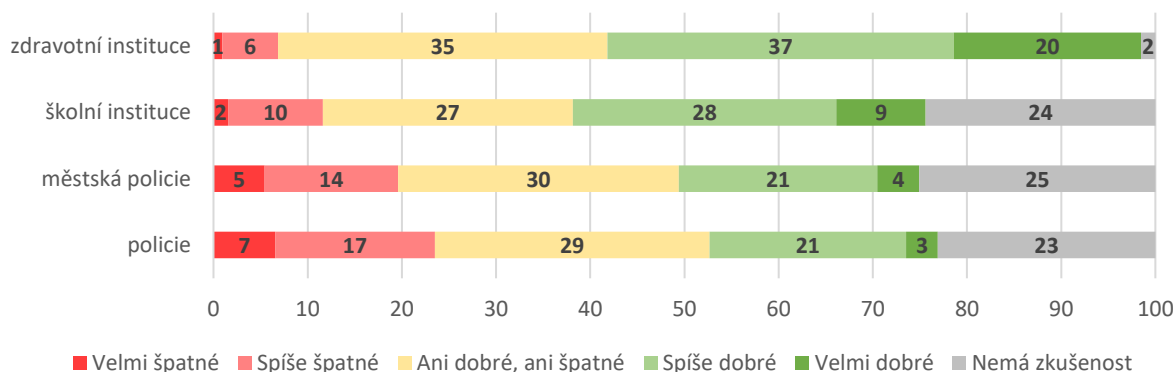
Důvěra ve zmíněné instituce je poměrně srovnatelná, byť nejvyšší míru důvěry obyvatelé ČR projevili v zdravotní instituce – 63 % respondentů (z obecné české populace) k systému zdravotní péče chová značenou až velmi vysokou důvěru. U školství tuto důvěru projevilo 57 % respondentů, k policii 56 % respondentů.

5.5 Zkušenost obyvatel SVL s vybranými institucemi

Ve výzkumu SVL-SILC byla měřena **zkušenost respondentů s vybranými institucemi**, konkrétně s policií, městskou policií a školními a zdravotními institucemi. Tentokrát mohli respondenti svoji zkušenost vyjádřit na pětibodové škále, doplněné možností „nemám zkušenost“. Procentuální četnost jednotlivých odpovědí zobrazuje Graf 6. Nejlepší zkušenost měli respondenti se zdravotními institucemi, pouze 7 % respondentů s nimi mělo špatné zkušenosti. V případě školství mělo dobrou zkušenost 37 % respondentů, u městské policie

25 % respondentů a u policie 24 % respondentů. Nahlédnuto z opačného spektra škály, se školními institucemi mělo špatnou zkušenost 12 % respondentů, s městskou policií 19 % respondentů, a s policií 24 % respondentů.

Graf 6 – Zkušenost s institucemi (v %)

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

V souvislosti s otázkou na zkušenost s institucemi se v odpovědích respondentů ze SVL objevuje zajímavá skutečnost, totiž že významná část respondentů v dotaznících uvedla **absenci přímé zkušenosti hned se třemi z těchto institucí**. Počet odpovědí „nemám zkušenost“ uvádí bez mála čtvrtina všech respondentů. S policií nemá přímou zkušenost celkem 23 % respondentů, s městskou policií 25 % a se školními institucemi 24 %. Se zdravotními institucemi naopak nemají zkušenost 2 % z celkového počtu respondentů (viz Graf 6).

6 Souvislost mezi sociálním vyloučením, spokojeností a zkušeností s institucemi

Sociální vyloučení jakožto stav nastává ve chvíli, kdy je člověk vyloučen z více životních oblastí. Pokud bychom považovali spokojenost s jednotlivými oblastmi života za zástupný (proxy) indikátor sociálního vyloučení v těch kterých životních oblastech, pak lze na datech ze SVL zhodnotit, nakolik a v jaké míře spolu souvisí právě tato spokojenost a *pociťované* sociální vyloučení.⁷ Výsledky jsou prezentovány v Tabulce 6.

Nejvyšší míra souvislosti byla identifikována mezi pociťovaným sociálním vyloučením a spokojeností s finanční situací domácnosti (0,64) a dále se současným životem (0,64), současným bydlením (0,6) a současným zaměstnáním (0,52). Hodnoty těchto korelací lze jednoznačně považovat za podstatné. O něco nižší hodnoty korelací byly naměřeny v souvislosti s položkami osobní vztahy (0,47) a množství volného času (0,42). Tyto výsledky

⁷ Pro zhodnocení tohoto vztahu byl použit korelační koeficient Personovo R, jehož rozsah hodnot se pohybuje od „-1“ do „1“, kdy „0“ reprezentuje neexistenci vztahu mezi sledovanými jevy, zatímco „-1“ a „1“ označuje perfektní souvislost. Konkrétněji řečeno, pokud by mezi pociťovaným sociálním vyloučením a kupříkladu spokojeností se současným životem byla naměřena korelace ve výši „1“, jde o přímou úměru vyjadřující, že s rostoucím pociťovaným vyloučením roste úměrně i nespokojenost se životem (korelace ve výši „-1“ by vyjadřovala perfektní vztah nepřímé úměry, tedy stav, kdy by s klesajícími hodnotami jedné proměnné, rostly hodnoty druhé proměnné).

jasně naznačují, že míra spokojenosti s naplněním základních lidských potřeb podstatně souvisí s mírou pocíťovaného sociálního vyloučení (dokonce se lze domnívat, že míru pocíťovaného vyloučení podmiňuje).

Tabulka 6 rovněž prezentuje hodnoty korelací mezi pocíťovaným sociálním vyloučením a zkušeností s různými institucemi (policie, městská policie, školní instituce a zdravotní instituce).⁸ Zde byly naměřené hodnoty korelací nižší než u spokojenosti. V případě souvislosti pocíťovaného sociálního vyloučení a dobrou/špatnou zkušeností se zdravotními a školními institucemi jsou hodnoty korelací velmi nízké (0,08, resp. 0,19). Souvislost se zkušeností s policií (ať už městskou či státní) se pohybují v intervalu 0,34, až 0,39 což lze považovat za středně vysokou hodnotu korelace. Ze statistického hlediska můžeme i proto říci, že pocíťovaná míra sociálního vyloučení souvisí se všemi položkami měřící zkušenost s institucemi, a platí tedy, že čím více se člověk cítí sociálně vyloučen, tím spíše má horší zkušenost s vyjmenovanými institucemi.

Tabulka 6 – Korelace (souvislost) mezi vnímaným sociálním vyloučením a spokojeností a zkušeností s institucemi

	vnímané sociální vyloučení	N	
Spokojenost	finanční situace domácnosti	0,65	1041
	současný život	0,64	1033
	současné bydlení	0,6	1062
	současné zaměstnání	0,52	572
	osobní vztahy	0,47	1040
	množství volného času	0,42	1043
Zkušenost s institucemi	městská policie	0,39	862
	policie	0,34	895
	školní instituce	0,19	904
	zdravotní instituce	0,08	1119

Zdroj: Agentura pro sociální začleňování

7 Závěr

Předkládaný výzkumný report je součástí souboru několika textových výstupů vycházejících z dat získaných dotazníkovým šetřením realizovaným v roce 2020 Odborem (Agenturou) pro sociální začleňování Ministerstva pro místní rozvoj. Dotazníkové šetření bylo v rámci veřejné zakázky zajištěno tazatelskou sítí výzkumné agentury Inboox CZ, s.r.o. Datové soubory k tématu Osobních názorů a životní spokojenosti sestávaly ze statisticky zpracovaných odpovědí na otázky posuzované na škále 1–10. Konkrétně se jednalo o hodnocení současného života, hodnocení finanční situace domácnosti, hodnocení současného bydlení, hodnocení současného zaměstnání, hodnocení volného času a hodnocení osobních vztahů. Na pětibodové škále s přidanou kategorií „nevím“ byly hodnoceny otázky zkušenosti s institucemi (policie, městská policie, zdravotní a školní instituce). K uvedení do kontextu a částečné komparaci získaných dat, byly použity některé z výstupů výzkumů **Hodnoty a postoje v České republice 1991–2017** (Rabušic, Chromková Manea, 2018) a výzkumu **Životní podmínky** prováděným periodicky Českým statistickým úřadem (ČSÚ).

⁸ Pro zhodnocení tohoto vztahu byl použit korelační koeficient Kendallovo tau.

Odpovědi respondentů ze SVL ve vybraných oblastech vykazovaly ve srovnání s daty ČSÚ (2018) nižší průměrné hodnoty (o 0,5 až 1 bod na desetibodové škále); jednalo se o spokojenost se svým současným zaměstnáním, finanční situací domácnosti, volným časem a osobními vztahy.

V datech ke spokojenosti s vybranými oblastmi života obyvatel SVL, lze sledovat například vyšší spokojenost s finanční situací spolu s velikostí obce, dále také vyšší spokojenost s bydlením s přibývajícím věkem. Velikost obce ovlivňuje spokojenost se zaměstnáním – čím je obec menší, tím je nižší spokojenost se zaměstnáním. S rostoucím věkem lze pozorovat u obyvatel SVL nižší spokojenost s životem obecně. Na otázku vztahující se ke spokojenosti se současným zaměstnáním odpovědělo 47 % respondentů „nevím/netýká se“.

Při otázce na míru vlastního sociálního vyloučení byly na škále 1–10 odpovědi výrazně blíže hodnotám pozitivním *nejsem vyloučený*. Vnímaná míra sociálního vyloučení byla porovnávána rovněž dle pohlaví, věku a velikosti obce. Ze statistického pohledu vyšly sice některé rozdíly jako statisticky signifikantní, nicméně z hlediska věcné významnosti se jednalo o rozdíly zcela zanedbatelné.

Obyvatelé SVL při hodnocení zkušeností s uvedenými institucemi (policie, městská policie, školní instituce) významně často volili odpověď „nevím/nemám zkušenost“, jednalo se o 23–25 % respondentů. Absenci zkušenosti se zdravotnickými institucemi označila 2 % respondentů. Obecně lze říci, že špatnou zkušenost se zdravotnictvím mělo 7 % respondentů, se školními institucemi 12 % respondentů, s městskou policií 19 % respondentů, a s policií 24 % respondentů. Větší nespokojenost obyvatel SVL s jednotlivými oblastmi života může být na základě výskytu nižších hodnot získaných dat právě v prostředí SVL ve srovnání s běžnou populací nahlížena i jako indikátor sociálního vyloučení. Tato souvislost byla nejvíce patrná zejména u otázek spokojenosti s finanční situací domácnosti, se současným životem, nebo současným zaměstnáním.

8 Limity výzkumu a diskuse

Měření subjektivně deklarované míry spokojenosti s vlastním životem a také vlastní zkušenosti s institucemi (či důvěry k nim), mohou v přeneseném významu odkazovat i na důvěru ve stát a společnost jako celek (míru koherence, ochotu participovat). Data k subjektivně vnímaným aspektům života anebo k osobním názorům je z důvodu možnosti srovnávání v čase vhodné získávat formou periodických longitudinálních šetření. Ovšem za předpokladu zachování shodné formulace předkládaných otázek a zachování jednoznačné definice zkoumané části populace, konkrétní SVL po uplynutí několika let nemusí existovat. Výzkum prováděný prostřednictvím kvótního výběru na populaci ČR jako celku, se od výzkumu specifických populací jako např. SVL liší. Sociálně vyloučené lokality mají temporální charakter, v čase vznikají a zanikají.

9 Zdroje a literatura

Agentura pro sociální začleňování, webové stránky. *Definice sociálního vyloučení*. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/o-nas/#co-je-socialni-vyloucení>

Bellani, L., D'Ambrosio, C. 2010. *Deprivation, Social Exclusion and Subjective Well-Being*. Springer Link. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-010-9718-0>

Busseri, A., 2015. *Toward a Resolution of the Tripartite Structure of Subjective Well-Being*. Journal of Personality, 83:4, 2015. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jopy.12116>

Čada, K. (Ed.). 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC, s.r.o. Dostupné z: https://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analiza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf

Čadová, N., 2018. *Subjektivní vnímání životní spokojenosti u ekonomicky aktivní populace České republiky*. Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti [online]. 2018, roč. 11, č. Kvalita pracovního života 2018. Dostupné z: <https://www.bozpinfo.cz/josra/subjektivni-vnimani-zivotni-spokojenosti-u-ekonomicky-aktivni-populace-ceske-republiky>

Český statistický úřad. Nedatováno. *Životní podmínky (EU-SILC) – Metodika*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zivotni-podminky-eu-silc-metodika>

Český statistický úřad. Nedatováno. *Životní podmínky (EU-SILC) – Zjišťování spokojenosti obyvatel ČR*. 2018. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/zjistovani-spokojenosti-obyvatel-cr>

Diener, E., 2017. *If, Why, and When Subjective Well-Being Influences Health, and Future Needed Research*. Applied psychology. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/318429797_If_Why_and_When_Subjective_Well-Being_Influences_Health_and_Future_Needed_Research

Diener, E., Oishi, S., Tay, L. 2018. *Advances in subjective well-being research*. Nature Human Behaviour, 2(4), 253 – 260. Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41562-018-0307-6>

Hamplová, D. 2004. *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

Nešpor, Z. R., et al. 2018. *Sociologická encyklopedie – výběr kvótní*. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Vyběr_kvótní

Rabušic, L., Chromková Manea, B. 2018. *Hodnoty a postoje v České Republice 1991 – 2017*. European Values Study. MUNI 2018. Dostupné z: <https://munispace.muni.cz/library>

Saunders, P., 2018. *Measuring wellbeing using non-monetary indicators. Deprivation and social exclusion*. Australian institute of Family Studies. Dostupné z: <https://search.informit.com.au/fullText;dn=101058957127508;res=IELHSS>

Toušek, L., et al. 2018. *Labyrintem zločinu a chudoby: kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách*. Brno: Doplněk.